

SAMLAREN

*Tidskrift för
svensk litteraturhistorisk
forskning*

ÅRGÅNG 87 1966

Svenska Litteratursällskapet

UPPSALA

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1967

sätta social position, karriär, inkomster högre än den privata lyckan. Författarens egen aristokratiska moral är alltså alldeles motsatt finsnickaren Sorels, som med sitt råa klassmedvetande och sin årelystnad representerar de lägre klasserna under 1820-talet (det var hos *dem* som Napoleon-myten hölls vid liv, mannen som stiger ur folkdjupen till samhällets tinnar). Diktaren själv är misstrogen mot en så fåfång ävlan. Hans filosofi är närmast hedonistisk, en smula i släkt med Rabelais berömda *fais ce que voudras*, njut livet och lyckan här och nu! Och liksom Rabelais evangelium riktar sig också Stendhals till en elitpublik, aristokrater födda i goda miljöer, väl uppfostrade, människor för vilka sinnesnjutningen inte urartar i grovhet utan automatiskt blir till dygd.

Det är oförnekligt att Hemmings samlat ett mycket intressant biografiskt och sociologiskt material, som ger nya perspektiv på den ovanligt komplicerade författaren. Men håller hans tes? I mitt tycke förutsätter Hemmings väl lättvindigt, att vad Stendhal formulerat som sin egen livsfilosofi i privatkorrespondens och privata samtal *måste* vara hans »egentliga» budskap också i romanerna. Det är, tror jag, en riskabel premis. Vad som är avgörande är naturligtvis om »beylismens» lyckoangelium förs fram i t. ex. *Le Rouge et le Noir* på ett sådant sätt, att det rycker hjälteglorian av Julien Sorel. Det förefaller minst sagt tvivelaktigt. Vi står alltså inför det gamla vanliga problemet med *the intentional fallacy*. Endera har författarens intention med sitt verk inte realiserats i verket, och då angår den oss inte. Eller också har den realiserats, och i så fall måste intentionen först och främst framgå av konstverket självt. Till denna nykritiskt färgade invändning kan man foga en källkritisk. Den »beylism» som Hemmings talar om finns först och främst belagd i diktarens korrespondens med Félix Faure under åren 1811–1813. Utanför denna korrespondens och efter denna period är det svårare att hitta tydliga belägg. Hemmings utgår helt sonika från förutsättningen, att inte diktarens äskådning kan ha förändrats när han så sent som 1826 skrev *Armance* och 1829 *Le Rouge et le Noir*. Det förefaller en smula djärvt att från en så bräcklig utgångspunkt rumstera om bland Stendhals romanhjältar. Men frågetecknet sätts inför en mycket stimulerande och intellektuell vital bok.

Thure Stenström

KURT FRIEDLÄNDER: *Belinskij och den ryska litteraturens guldålder*. Norstedts. Sthlm 1966.

LENNART KJELLBERG: *Den klassiska romanens Ryssland*. Almqvist & Wiksell. Uppsala 1964.

Kurt Friedländer gav 1959 ut en biografisk skildring av Anton Tjechovs liv och verk. Den byggde i hög grad på Tjechovs brev och samtidas minnesskildringar. Friedländers förstahandskännedom om den ryskspråkiga Tjechov-litteraturen omvittnades av bibliografen. Det fanns föga av litterära analyser i Friedländers arbete; vad han velat ge var »ett rättvist och opartiskt bedömande av Tjechov och det gamla Ryssland». På samma sätt utgör Belinskijs personlighet liksom det Ryssland vari han levde temat för Kurt Friedländers nya bok, »Belinskij och den ryska litteraturens guldålder». Framställningen är i båda böckerna enkelt berättande och uppläggningsen mycket likartad. I båda fallen slutar Friedländer sålunda med en kort summering av diktarens respektive kritikerns postuma öden, dvs. eftervärldens syn på dem. Friedländers stränga saklighet är mycket respektabel och man känner tillfredsställelse vid att se hur väl underbyggt varje uttalande är. Översättningen från författarens tyska manuskript tycks mig i båda fallen välgjord, men framför allt i den nya boken stöter jag mig på en del alltför överdrivna och vaga uttryck. (Det heter t. ex. om en vänkrets vari Belinskij 1833 blev medlem att »här uppstod mitt i Nikolaus I:s reaktionära och mörka valde *en strålände värld av ande, ädelhet och skönhet*». Min kursivering.)

Vissarion Belinskij är mycket litet känd i västerlandet, konstaterar Friedländer, trots att hans inflytande sträckt sig långt utöver hans fosterlands gränser »på grund av den betydelse som den med honom så nära förbundna ryska realismen under 1800-talet fått för västerlandets hela litteratur». Belinskij är »den naturliga skolans» men också hela den ryska guldålderlitteraturens vägröjare och förlösare. I våra dagar betraktas han i

Ryssland som »den socialistiska realismens» fader. 1953–59 utkom en mönstergill samlad upplaga på tretton band av hans verk. Den första samlade upplagan utgavs 1859–61, en andra, mer vetenskapligt upplagd följde 1900. Detta nämnt som en illustration till det ryska intresset för den i förtid bortgångne kritikern.

Herbert Friedländer har inte haft som huvuduppgift att behandla Belinskijs estetiska ställningstaganden. Ändå ger han gott besked om tjugoåringens kontakt med den tyska filosofin, i första rummet Schelling, men snart nog också Fichte och Hegel, och likaså om Belinskijs slavofila böjelser. Efterhand frigör han sig från det tyska abstrakta tänkandet och bryter därjämte definitivt med de slavofila kretsarna. Av särskilt intresse är ju Belinskijs förhållande till Gogol och Friedländer uppehåller sig ingående vid Belinskijs reaktioner på dennes verk, hans entusiasm och hans avståndstagande.

Det är anmärkningsvärt sällan Belinskij fällt estetiska felomdömen, konstaterar Friedländer och René Wellek ger i sin översikt över kritikens historia (del 3, »The age of transition») den ryske kritikern samma erkännande. Som utövande kritiker, »practical critic», är han den mest betydelsefulla i hela den ryska litteraturens historia, fastslår Wellek. Som teoretiker intar han däremot ingen framskjuten position i estetikens historia. Wellek hävdar tvärtemot tidigare forskare att man inte kan urskilja tydliga utvecklingsetapper i Belinskijs »critical development»: »From the very beginning of his writing, from the *Literary Reveries* (1834) to the last annual survey of Russian literature (1847), Belinskij uses the same categories, concepts, and procedures, the same basic theoretical idiom whatever his shifting emphasis and whatever his political convictions.» De fem sista åren av hans levnad sker visserligen en förändring, medger Wellek, men den löper parallellt med utvecklingen mot empirism hos Arnold Ruge och vänsterhegelianismen, hos Carlyle och Taine. Medan Friedländer gör en skarp boskillnad mellan ett skede av spekulativ idealism och ett skede av realism, förklarar Wellek att Belinskij — »at least in his critical thought» — stod kvar på den tyska idealismens grund. Det står för Wellek som Belinskijs viktigaste insats inom den ryska litteraturkritiken att han »transmitted the doctrines of German idealism to the tradition of Russian criticism».

Wellek anser att Belinskijs kritik blev sämre under hans slutskede av politisk radikalism och utvecklingstro. Vill man läsa om honom just i hans egenskap av verkande kraft i kampen för ett rättfärdigare ryskt samhälle skall man gå till Friedländers bok.

Till tvåbandsverket Petersburgs fysiologi skrev Belinskij en inledning, en jämförelse mellan de ryska huvudstäderna Petersburg och Moskva. I Lennart Kjellbergs Den klassiska romanens Ryssland redogörs för de båda städernas topografi till glädje för dem som fördjupar sig i den stora ryska 1800-talsromanen. Ståndsindelning, förvaltning och rättsskipning, namn- och tilltalsskick presenteras med en exakt sakkännedom. Bibliotekarien och slavisten Kjellbergs arbete är en ypperlig liten uppslagsbok.

Ulf Wittrock

BERTIL NOLIN: *Den gode europén*. Studier i Georg Brandes' idéutveckling 1871–1893. Akad. avh. Uppsala 1965. (Disp. i Sthlm.)

Bertil Nolin har för sin avhandling valt ett synnerligen intressant och samtidigt förbluffande jungfruligt ämne. Han har velat skildra Georg Brandes' idéutveckling under de närmaste tjugo åren efter Hovedströmningens första del Emigrantlitteraturen. På samma gång har han velat visa hur Brandes under dessa år, 1871–1893, verkade såsom en förbindelselänk mellan Skandinavien och det övriga Europa.

Forskningen har hittills främst sysslat med den unge Brandes. Det väsentligaste undantaget är Krügers kommenterade utgåva av Brandes' brevväxling med utomskandinaviska författare och vetenskapsmän. Nolin har kunnat bygga på denna men har också i hög grad använt sig av tidigare aldrig eller blott delvis utnyttjat material.

Avhandlingen bär med rätta titeln *Den gode europén*. Under en människoålder verkade Georg Brandes som den store ambassadören för skandinaviska författare och tänkare i utlandet och för utländska i Skandinavien. Det är Nietzsche som har gett honom hederstiteln, och man kan komma att tänka på att Brandes redan tidigare erhållit en liknande benämning — fast med negativ bimering. När Christen Berg bröt med